

горска поляна — самодивско хорище — което живее само въ себе си и което въ тишината има достатъчно време да бди надъ целебнитѣ билки, които растятъ въ тайнствените му недра*. И сетнѣ въ биографията на Иво Доля: „Такъвъ е билъ той най вече на младостъ, не рядко и после вече задъ валога на дните, когато вихъра се доста поулегва и Доля заживева въ тишината и бляновете на преживеното — обилния изворъ на истинското творчество и на неговото“.

Второ важно условие за художественото творчество е страданието — безкрайното нѣщо въ живота на човѣка. То издига художника до недостѣгаема висота и го поставя наравно съ Бога. — Тази мисль не е нова, тя е стара, като самото изкуство, но тя ще бжде вѣчно нова и ще се повтаря отъ всѣки, комуто живота е висша нужда, както казва Славейковъ. Азъ бихъ добавилъ, че страданието е необходимъ съпътникъ на изкуството и безъ него не би било мислимо развитието на изкуствата. Защото изкуството не е нищо друго освѣнъ форма, въ която се облича вжтрѣшния духовенъ животъ на човѣка. Тая форма се мѣни и усвѣршенствува въ своитѣ срѣдства на възсздаване прѣживяванията на душата, въ зависимост отъ промѣната въ психиката на хората — промѣна на мисльта и чувството. А главна причина за тая промѣна, за туй възвисяване на човѣка е страданието. Силата на страданието върху художественото творчество е фактъ, който се потвърждава съ думитѣ и живота на всички творци въ изкуството. То е като бурята, която избистря и прочистя всичко, прѣвъ ждѣто помине. Такава буря е страданието за художника. То избистря душата, като изплисква всички прахулякъ и непотрѣбенъ смѣтъ, попадналъ въ нея отъ врѣмето, както бурята изплисква на брѣга всички изсъхнали листа и непотрѣбни нѣща, попаднали въ водитѣ на планинско езеро. Слѣдъ такава буря тѣ ставатъ тѣй прозрачни и чисти, че надминаватъ красотата на небесния лазуръ, който се оглежда въ тѣхъ. Художественото творчество е дълъ на душата, а пжтѣтъ на душата минава прѣзъ върха на Голгота. И слѣдъ всѣка Голгота душата възкрѣсва за новъ животъ и става все по-възприемчива за красотата. Такава е силата на страданието отъ каквото естество и да е то, но особено голѣма е тая сила на страданието отъ любовта. Любовта като страдание е източникъ на най-хубавитѣ пѣсни въ природата и въ лирическата поезия на всички народи. Но само възмогатитѣ надъ обикновенитѣ понятия художници разбиратъ значението на страданията за тѣхното творчество. То не е мъка и тягостъ за тѣхъ, а желанъ гостъ, който ще осмисли живота имъ и ще проясни погледа имъ за правдата на живота.

„Нечакания вихъръ вилня и отмина,
и глухий му тътенъ се слуша едвамъ
задъ тъмни планински вършини натамъ,
— де облаци бягатъ разбита дружина,
Отъ тъмната рать се очисти небето,
и какъ то приветно отново синей . . .
А все пакъ сърцето за вихъра милей —
Тозъ който така ми разведри челото“.

Вихъртъ-страдание издига и кали само силнитѣ художници, които иматъ своитѣ корени дълбоко въ живота, а слабитѣ този